

La poesia de Marià Villangómez en el seu context*

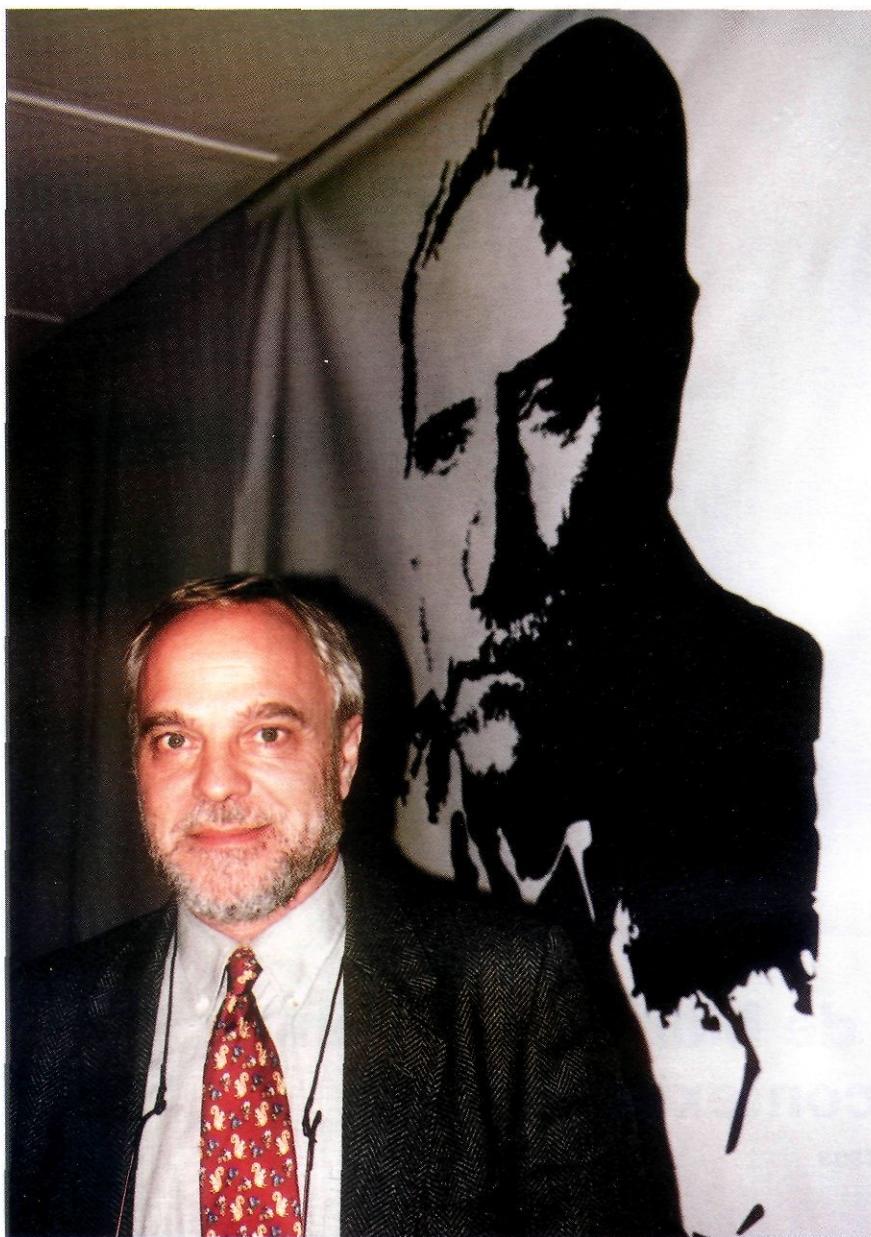
per Francesc Parcerisas

Tinc al davant una foto antiga, on es veu un jove seriós, de mirada una mica absorta i perduda, celles gruixudes, llavis llargs, tirant a prims, i cabell abundant i espès, pentinat enrere, que li creix amb lleugeres ondulacions. Va vestit com era costum a l'època, amb camisa de ratlla fina i corbata de nus gruixut, i una americana gairebé espessa, que sembla tallada a posta per a hiverns d'un cert rigor. És la tercera foto que apareix a la "fotobiografia" de Marià Villangómez editada per l'Editorial Moll el 1995, i el poeta hi va escriure a

sota amb la seva lletra clara i polida: "Aquesta és una de les fotos que més m'estim. Any 1933: un jove de vint anys que acabava pel juny la carrera de Dret i, ja a Eivissa, publicà per primera volta un poema, el novembre, i digué la primera conferència, el desembre. Em retrataren a Barcelona, per a la fotografia de conjunt dels nous llicenciats".

1933, doncs; aviat farà setanta anys de la foto, i vet aquí que el jove Villangómez ja té el títol de Dret a la butxaca, i el primer poema i la primera activitat intel·lec-

tual. No sé si algú s'ha entretingut a regirar els documents de l'època, a veure quina podia ser la conferència, quin el seu públic, quin el ressò que va tenir a Eivissa; però coneixem perfectament aquell primer poema, que Villangómez va voler transcriure al mateix àlbum a continuació. S'entitula "Impressió d'Eivissa" i són vuit alexandrins amb cesura a la sisena síl·laba i rima ABBA BAAB amb finals masculins, o sigui tòpics, els versos amb la rima A, i finals femenins, és a dir àtons, els versos amb la rima B. Totes les cesures,

llevat de la del vers sisè, que és tònica, són àtones. Aquest poema va ser inclòs a la secció segona d'*Elegies i paisatges*, el seu primer llibre, editat l'any 1949 a Eivissa, i hi encapçala la secció segona del volum, anomenada "Cap al tard".

Aturem-nos a pensar-hi un moment: un jove de vint anys, nat a Eivissa, que ha estudiat a Barcelona, que escriu poesia en català, que inicia una carrera diguem-ne intel·lectual, i que té com a tema visible de la seva aportació literària el paisatge i la terra que li són habituals, en aquest cas l'illa d'Eivissa, i la transcendència d'aquest paisatge esdevinguda "imatge de

somnis i nostàlgies despertes", com diu el poema. Pensem-hi i ens adonarem tot seguit que l'obra poètica de Marià Villangómez és feta d'una sola peça des del començament fins al final, amb una fidelitat a si mateix del tot excepcional. I, de seguida, ens caldrà fer una observació que serà sempre pertinent: Eivissa és pràcticament sempre el "pre-text" de la poesia de Villangómez, és a dir, el motiu extern que el mou a escriure un poema o uns poemes determinats; és, per a entendre'ns, el "vestir" de la seva poesia. Però Eivissa és també el "cos" de la poesia de Villangómez, el moll de l'os, no sols

la motivació o l'excusa. D'igual manera com Alexandria és alguna cosa més que una circumstància geogràfica i històrica en la poesia de Cavafis, Eivissa és més que un espai, que un decorat, que una escenografia: és pretext i és la finalitat mateixa del concepte, sobretot perquè, des d'un bon començament, Villangómez assumeix que la seva poesia no serà d'un intimisme confessional, personal, sinó que es decantarà cap a una reflexió, sovint solitària, sovint individual —que, per descomptat, inclourà els grans temes de l'experiència personal: l'amor, la solitud, la consciència com a eix del pas del temps...—. Assumeix, dic, que es decantarà cap a una reflexió solitària, que sempre vol ser compartida amb el lector i que té una manifesta voluntat de transcendència col·lectiva, i el poeta creu que això ho pot aconseguir mitjançant l'ús temàtic del paisatge i de la història, de la llum i de la tradició que millor coneix: la seva illa.

Però tornem encara al context que ens suggeria la foto. L'any 1933 és l'any en què Hitler és nomenat canceller a Alemanya, l'any de l'aixecament a Casas Viejas, de la fundació de Falange Española, però també en aquest any ha aparegut *Invitación a la poesía* de Luis Cernuda, *Bodas de sangre* de Federico García Lorca i *Perito en lunas* de Miguel Hernández, i Josep Mª de Sagarra ha estrenat a Barcelona *El Café de la Marina*. L'any abans, el 1932, ha aparegut la primera edició, decisiva, del *Diccionari General de la Llengua Catalana* de Pompeu Fabra. Alguns dels companys generacionals de Villangómez encara ni tan sols no han començat a publicar. Són poetes que adquiriran un renom notable i que en algun cas seran bons amics seus. Em refereixo sobretot a Joan Teixidor i Joan Barat, però també a d'altres desapareguts en plena joventut com Bartomeu Rosselló-Pòrcel o, una mica més tard, Josep Janès i Olivé. L'any 1933 només el molt precoç Salvador Espriu ha publicat, en una edició de cent exemplars i en paper de fil,

costejada pel seu pare, *Israel. Bocetos*, apareguda el 1929, quan el futur poeta tenia encara 15 anys. En qualsevol cas, la de Villangómez és una generació abocada a la literatura des d'un primer moment. Vocacional, preparada intel·lectualment, atenta a les propostes de la tradició i de la moda. I el més important és que el mestratge simbolista encara es troba al seu punt àlgid, tot i que ha arribat a una via gairebé d'esgotament

una distribució gairebé normals dins el que és el mercat literari de l'època —un mercat encara incipient, reduït, però que té una premsa i unes revistes de qualitat, atentes als escriptors del moment i, sobretot, una regulació oficial i un ensenyament eficaç que comencen a imposar-se. Paga la pena de remarcar-ho perquè avui, quan ens encarem a les dificultats de qualsevol obra de normalització lingüística, no podem oblidar la tasca ingent

la melangia del paisatge, a "aquest sentiment tan clàssic, tan propi de la dolçor i de la música", que deia Carner de Costa. Però també és cert que, aquesta melangia es troba te-nyida d'un existencialisme que Costa no va conèixer, i que Carner mateix, molt més vital del que se sol dir, segurament més maragallià, només va gosar explorar tangencialment. En Villangómez aquest aspecte existencial —conformat, per

II

CAP AL TARD

IMPRESSIÓ D'EIVISSA

Pels graons de les cases on refreda la calç
munten, lentes, les ombres. Les finestres, obertes
al gran crepuscle, miren llunyanies incertes.
Palmeres i oliveres de jardins espectrals
són imatge de somnis i nostàlgies despertes.
La torre es dreça, al cim, amb els delers més alts.
Els núvols s'escabellen, la nit va al seu encalç,
i els estels, a dalt, punyen les altures desertes.

que en molt pocs anys es farà evident: Jorge Guillén el durà fins a l'extrem en la poesia castellana, Carles Riba farà alguna cosa semblant en la catalana i Agustí Bartra, anys a venir, escriurà de Mallarmé que es dedicava a donar voltes damunt la sorra a les petjades del gran monument que mai no arribà a erigir. Les aventures de l'avantguarda també ressonen en la poesia de Lorca i en l'herència de Salvat-Papasseit, o en aventures com la de J. V. Foix, o Carles Sindreu, o J. M. Junoy. Però en el cas català allò que més ens interessa és adonar-nos que en molts pocs anys —concretament d'ençà de la instauració de la Mancomunitat sota el govern de Prat de la Riba— la literatura catalana ha passat de ser el conreu voluntarista del vuit-cents, tenyit dels artificis de la moda literària, i sota unes personalitats titàniques com les figures de Verdaguer, de Maragall, de Costa i Llobera o de Joan Alcover, a ser un mitjà d'expressió acceptat, normal, amb una difusió i

duta a terme en uns escassos vint anys —estroncats per la dictadura de Primo de Rivera primer i per la Guerra i la Dictadura franquista després— gràcies a la voluntat generalitzada de crear un espai comú de cultura per a la llengua catalana; una voluntat que, també paga la pena de recordar-ho, no sempre va ser unànime i que va trobar notables oposicions i entrebancs fora i dins el mateix àmbit cultural que pretenia normalitzar.

Bé, doncs, en aquest rerefons, l'escriptura de Villangómez es decanta per una via mitja que, com veiem en aquest primer poema publicat, conté el formalisme estròfic, la temàtica aparentment descriptiva, fins i tot paisatgística, la reflexió personal simbòlica i la intel·ligibilitat del conjunt poètic. Podríem dir, com escrivia Josep Carner al seu pròleg d'*Els fruits saborosos*, el 1928, tot referint-se a Costa i Llobera, que Villangómez dóna carta de naturalesa en la literatura catalana de la segona meitat del segle XX, a

exemple, per la mateixa solitud a què abans al·ludia— és consubstancial, com ho havia estat en Machado i com ho serà en Cernuda, dos poetes de la seva devoció i amb qui, malgrat tantes i tantes diferències, guarda algunes afinitats; però és inevitable que, per a la generació que va veure truncada la seva joventut per l'experiència traumàtica de la guerra espanyola i de la segona guerra mundial, una mena de desencís, i fins i tot una actitud pessimista davant la vida apareguin tot sovint. I, en Villangómez, la serenitat de la llengua no és mai un artifici, perquè emmarca sempre aquesta força controlada pel pensament i l'emoció que l'emparentaria més amb la tensió de Maragall o Joan Alcover que no pas amb Costa. ■

*Primera part de la conferència que l'autor pronuncià el dia 18 de novembre de 2002, en el marc del XXVIII Curs Eivissenc de Cultura.